

УДК 32:929 Венто С.(047.53)
327(450:497.1)"1989/1992"

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2023.1.ven.261-274>
Критичко издање научне грађе/Critical edition of historical sources
Примљен/Received: 29. 8. 2022.
Прихваћен/Accepted: 23. 3. 2023.

Андреа ВЕНТО
andrea.vento@ventoeassociati.it

Серђо ВЕНТО
sergio.vento@ventoeassociati.it

Италијанска спољна политика и распад Југославије (1989–1992)

Апстракт: Ово сведочанство настало је као резултат интервјуа који је политиколог и новинар Андреа Венто водио са својим оцем Серђом Вентом, бившим италијанским амбасадором у Југославији.

Кључне речи: Италија, спољна политика, распад Југославије, амбасадор Серђо Венто, интервју

АНДРЕА ВЕНТО¹: Крај југословенске државе заправо се догодио између 15. и 16. децембра 1991. године у Бриселу, за време Савета министара иностраних послова Европске заједнице, када су Немци одлучили да на силу ставе на сто питање моменталног признања независности Хрватске и Словеније. Амбасадор Венто подсећа јасним речима, скоро снимком историјског догађаја:

1 Андреа Венто (1967), оснивач и извршни директор *V&A – Vento & Associati Srl – Società Benefit*. Дипломирао је политичку економију на Универзитету *Luigi Bocconi* у Милану. Професионални новинар, стручњак за стратешке комуникације и маркетинг, више од четрнаест година руководилац у општини Милано. Бавио се међународним и институционалним односима, културном промоцијом и унапређењем, одржавајући односе с мултинационалним компанијама у финансијском и индустријском сектору. Између 2006. и 2008. руководио је међународном кампањом за доделу *EXPO 2015* Милану. Стручњак за стратешке и историјске студије, аутор је бројних есеја и добитник награде *Acqui Storia 2011* с делом *У тишини се радујте и патите (il Saggiatore, Милано 2011)*. Официр је резервног састава италијанске војске и деценијама је активан у миланским филантропским и културним удружењима.

АМБАСАДОР СЕРЋО ВЕНТО²: „Касно те вечери постало је јасно да нема маневарског простора. Геншер је скинуо јакну испод које је носио жути џемпер и рекао: 'Можете остати до 6 ујутру, али у Бону смо одлучили да ће пре Божића бити независности'. Суочени с једностраним признањем од стране Немачке 23. децембра, остали Европљани су се предали и признали Словенију и Хрватску 15. јануара, након што је консултована Бадинтерова комисија за заштиту мањина. Не заборавимо да је Немачка извршила очигледан утицај на перспективу убрзо потписаног Уговора из Мастрихта“.

АНДРЕА ВЕНТО: То је била тачка без повратка достигнута на крају историјског и политичког пута који је потрајао нешто мање од педесет година и доживео неуспех – социјалистички експеримент у југословенској верзији. Премотавајући траку историје између две обале Јадрана, могли бисмо рећи да је однос Италије и Југославије од 1945. до 1975. године био наш „мали“ Хладни рат који је еволуирао из трауме фојби³ и присилног егзодуса непосредно после рата, ка дугом али плодном зближавању. У ствари, постојале су године прогресивног смиревања односа

2 Серђо Венто (1938), амбасадор, студирао је у Риму и дипломирао политичке науке 1960. Започео је дипломатску каријеру 1963. године, радећи у почетку с подсекретарима Аријалдом Банфијем и Мариом Загаријем. Био је на дужности у италијанским амбасадама у Хагу (1967–1970), Буенос Ајресу (1970–1972) и Анкари (1972–1975). Од 1979. до 1984. био је стални заменик представника Италије у Организацији за економску сарадњу и развој (OECD) у Паризу. Од 1987. до 1989. био је дипломатски саветник министра финансија Ђулијана Амата и потпредседника Владе Ђанија Де Микелиса. Од 1989. до 1992. био је амбасадор Италије у Београду. Од 1991. је Амбасадор највишег ранга; од 1992. до 1995. био је дипломатски саветник председника влада Ђулијана Амата, Карла Азеља Тампија, Силвија Берлусконија и Ламберта Динија. Такође је био вођа делегације на Г7 у Халифаксу (1995) и Лиону (1996). Од 1995. до 1999. био је амбасадор у Паризу. Од 1999. до 2003. био је стални представник Италије при Организацији Уједињених нација, а од 2003. до 2005. амбасадор Италије у Вашингтону. Због достизања старосне границе, 2005. године је напустио дипломатску каријеру. Од 2005. до 2007. био је виши пословни саветник адвокатске канцеларије *McDermott Will & Emery*. Од 2006. је предавач међународних односа на Универзитету *LUISS* у Риму и председник *Nord Est Merchant Due* (штедно друштво под управом *Banca Popolare di Vicenza*). Од 2008. до 2010. био је председник компаније Аутопутеви Молисе. Био је потпредседник Националног института за микрокредитирање. Тренутно је административни саветник Института италијанске енциклопедије (*Treccani*), а од 2009. године је академски дописник Академије Георгофили. Коначно, он је председник *Vento & Associati sb*.

3 Израз који означава јаме у које су бачене италијанске жртве из Истре и словеначког приморја, убијене од стране југословенских партизанских јединица крајем и непосредно након Другог светског рата.

између Београда и Рима, које су делили Хришћанско-демократска странка (DC), Италијанска социјалистичка партија (PSI) и Италијанска комунистичка партија (PCI). Побољшање је почело 1954, Лондонским меморандумом и повратком Трста. Овај процес је достигао врхунац 1975. године Осимским уговором. Можемо рећи да се између шездесетих и седамдесетих година у Београду развила културна италиофилија, један од ретких случајева у којима је Италија испојила своју меку моћ, како је теоретисао Џозеф Нај. На пример, 1953. је била година у којој је Фијат одлучио да изврши значајна улагања у индустријско срце Србије, односно Заводе Црвена застава у Крагујевцу, уз невероватну вољу југословенских војних кругова, с обзиром на наше чланство у НАТО савезу. Али да видимо каква је била ситуација касних седамдесетих:

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Од 1976. до 1979. био сам шеф Канцеларије за суседне земље у Генералној дирекцији за политичке послове Министарства иностраних послова и учествовао сам, осим што сам их припремао, у две историјске мисије, Форланија у јануару 1979. и Пертинија у октобру исте године. У ствари, између осталог и због Титовог већ лошег здравственог стања и његове скоре смрти у јануару 1980, радило се о припреми терена за уређену транзицију, заштићену од било каквог совјетског присиљавања. С тим у вези, у мојим периодичним контактима са Службом војног информисања и безбедности и двојицом руководиоца у Форте Браскију⁴ (директор 3. дивизије *Situazioni* Убалдо Гарањани, контраадмирал који је раније био поморски аташе у Москви, и пуковник Николо Мафеји из 2. дивизије), разматрани су италијански контра-позеци, али координисани унутар НАТО савеза, с циљем да се гарантује суверенитет и несврставање Југославије, без изазивања фронталних сукоба, снабдевајући их у противтенковском и противваздушном сектору“.

АНДРЕА ВЕНТО: Приближавање Италије и Југославије, након контроверзног Осимског споразума, а без дефинитивног решавања источне границе, довело је до низа програма економске сарадње и до позитивне климе у билатералним односима између две земље, која се наставила све до судбоносне 1989. То се може чути у речима Серђа Вента који је у пролеће те године именован за амбасадора Италије у Београду.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Слика билатералних односа Италије и Југославије у марту 1989. била је одлична. Доказ за то било је потписивање меморандума у јануару претходне године. Меморандум Гориа–

4 Седиште италијанске Службе војног информисања и безбедности – SISMI.

Микулић био је трогодишњи мастер план, вредан 417 милиона долара кредита и помоћи за индустријски и инфраструктурни развој балканске земље: уз наш допринос, Југославија би се приближила Европској заједници“.

АНДРЕА ВЕНТО: Ако узмемо у обзир да је Југославија тих година представљала макроекономски сценарио који карактерише висок спољни дуг и висока незапосленост, у нестабилном политичком контексту, где су се већ манифестовали први знаци етничких сукоба на Косову, италијанска воља да подржи југословенску државу би се могла тумачити као велики знак поверења у балканског комшију. То се јасно види из упутстава која је амбасадор Серђо Венто добио кад се спремао да преузме вођство нашег Представништва у Београду.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „У данима који су претходили мом одласку у Југославију срео сам се с председником Републике Франческом Косигом, премијером Ђиријаком Де Митом и министром спољних послова Ђулијом Андреотијем. Затим сам опширно говорио о стратешком значају односа широм Јадрана са Ђанијем Де Микелисом, с којим сам радио последњих једанаест месеци на месту потпредседника Савета. Из ових састанака сам извукао неке битне тачке: пре свега да подржим савезну владу на челу с Антом Марковићем, свим ресурсима који су ми на располагању. Друго, спровести Меморандум Гориа–Микулић, расподеливши ресурсе међу владама различитих република. Затим је било назнака да се прати и подржава широки програм реформи и приватизација који је Марковић поверио младом америчком економисти Џефрију Саксу. Са своје стране, Косига ме је замолио да консолидујем односе с његовим колегом, шефом савезне државе, који је требало да буде изабран у мају, словеначким технократом Јанезом Дрновшеком“.

АНДРЕА ВЕНТО: Интересантна је фигура Анте Марковића, 65-годишњег хрватског савезног премијера, и његова позиција у марту 1989. године: био је ватрени комуниста, али и технократа који је као инжењер седамдесетих година водио гигантску електромашинску компанију „Раде Кончар“, да би потом постао премијер и председник Републике Хрватске. Његов програм је био стварање „Треће Југославије“, плуралистичке и социјалдемократске, путем структурних економских реформи: синтеза између тржишне економије и титоистичког модела самоуправљања, с нејасном скандинавском инспирацијом.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Марковића је одликовала динамична економска политика. А резултати његове прве године рада су за-

падним посматрачима деловали охрабрујуће: зауставио је инфлацију, омогућио конвертибилност динара и акумулацију девизних резерви. Осим тога, с политичког становишта био је веома уравнотежен и узео је Александра Митровића за потпредседника Владе, српског комунисту. Проблем је у томе што би његове реформе захтевале заједничку фискалну и политику јавне потрошње на савезном нивоу, смањујући консолидовану аутономију република. Око Марковића су били и други протагонисти, као што је наш главни саговорник, министар иностраних послова Будимир Лончар, Хрват из Задра чврсте комунистичке културе, али и добар дипломата који је био амбасадор у Бону и Вашингтону. На једном од наших пријатељских састанака, био сам веома импресиониран када је показао велику заинтересованост да коментарише прве вишестраначке изборе у Пољској, одржане јуна 1989. Рекао је да ће 'ова историјска промена имати последице на све, чак и на Југославију'. Тих дана Косига је у Венецији одржао самит са савезним председником Дрновшеком, који је био охрабрен да настави путем снажног реформизма, иако у име југословенског федерализма. У међувремену су се појачале и српске провокације: Александар Прља, министар спољних послова Републике Србије, позвао је амбасадоре на прославу српског државног празника 6. јуна. Наравно, сви европски шефови мисија су одбили позив да би избегли слабљење југословенског федералног субјекта”.

АНДРЕА ВЕНТО: Дакле, била је то фаза смиривања односа и са становишта обавештајних служби, у поређењу с непосредно послератним периодом када је било контра-акција и инфилтрација. Размена информација, с освртом на свет несврстаних и Медитеран, била је веома заступљена захваљујући међународној југословенској позицији, посебно на Блиском истоку. Односи с Палестинцима били су евидентни након Сигонала⁵ кризе из 1985. године, када је сарадња између обавештајних служби резултирала безбедносном акцијом Италије и југословенског пружања гостопримства шефу Фронта за ослобођење Палестине Абу Абаса.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Почетна фаза југословенске кризе парадоксално је затекла Италију са смањеним капацитетом за прикупљање информација и обавештајних података у Федерацији. Као амбасадор у Београду, неколико пута сам у периоду од јесени 1989. до пролећа 1991. на то подсећао руководство Службе војног информисања и безбедности, на чијем је челу тада био адмирал Фулвио Мартини, такође пре-

5 База италијанске војне аеронаутике на Сицилији.

ко добрих служби војног аташеа, генерала Силвија Мазаролија. Званична тврдња која је долазила из Службе била је да су 'одлично стање односа између две земље и нестанак совјетске претње у ери Горбачова довели до разбијања поменутих мрежа' Мартини, који је служио у Београду од 1965. до 1968. као аташе морнарице и одржавао врло битне информативне односе с југословенским круговима, још се повремено састајао осамдесетих година с адмиралом Стане Броветом, директором војне обавештајне агенције. Штавише, очигледно је да је сарадња између две службе осамдесетих такође проширена на деликатне сценарије на Блиском истоку и у Северној Африци. Дакле, ако до разбијања мрежа није дошло због 'економских разлога' већ због стратешких ефеката ере Горбачова и строго билатералних геополитичких разлога, пријатељство између италијанских и југословенских обавештајних служби било је резултат краја Хладног рата. Нажалост, нико међу италијанским дипломатским и војним вођама није схватио да је крај Хладног рата ресетовао стратешке 'тржишне вредности' Југославије (а нажалост, исти феномен би се односио и на Италију). То је вероватно била и стратешка грешка италијанског руководства 1989–1992, можда зато што су у Палати Киђи⁶ и у главним обавештајним агенцијама били превише опрезни да читају неке 'стерилне' анализе из НАТО кругова”.

АНДРЕА ВЕНТО: У међувремену, управо у Палати Киђи, 22. јула 1989, Де Миту је заменио Ђулио Андреоти, док је на чело Фарнезине⁷ стигао Ђани Де Микелис, који је међу првима схватио да би падом Берлинског зида одмах дошло до померања европског центра гравитације ка истоку и стога је желео да пронађе заклон, како се амбасадор Венто присећа.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Већ из Палате Киђи 1988. године, Де Микелис је успоставио мрежу односа у централно-источној Европи: у пролеће 1989. Италија је постављала темеље квадрилатерале, мини-регионалног интеграционог система са четири земље (Италија, Мађарска, Југославија и Аустрија). Треба имати на уму да је прва била део НАТО-а, друга део Варшавског пакта, трећа несврстана, а четврта неутрална. Генијална формула која је за Де Микелиса наговестила пад комунизма (мађарски лидери су то поуздано предвидели још у октобру 1988) и припремала за велику промену. Квадрилатерала је тако настала 11. новембра 1989. го-

6 Седиште италијанске владе.

7 Министарство спољних послова Републике Италије.

дине. Постаје Пентагонала у Венецији у јулу 1990, уласком Чехословачке, те Хектагонала 1991. у Дубровнику с уласком Пољске“.

АНДРЕА ВЕНТО: Ова иницијатива је требало да буде италијански одговор на акцију Радне заједнице Алпи–Јадран (основана 1978. године на иницијативу демохришћанских, аустријских, баварских и венецијанских политичара и инспирисана моћним аустро-баварским кругом, који се креће око Ота Хабзбуршког, европарламентарца из баварске Хришћанско-социјалне уније): макрорегионална заједница у хабзбуршком „сосу“, секуларно непријатељски настројена према геополитичким нацртима унитарне и уједињене Италије, као и према њеном националном економском интересу, за који је требало сматрати подунавску балканску Европу – природним излазом за италијанске производе и услуге. Међутим, већ је била у току, на штету европске кохезије, објашњава амбасадор Венто, акција аустријско-немачких обавештајних служби које раде на распаду Југославије.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Временом је Алпи–Јадран организација спојила низ регија као што су Фурланија–Јулијска крајина и Венето, све аустријске регије, Баварску, неке мађарске делове, Словенију и Хрватску. Године 1989. велики заговорник макрорегионалне организације био је аустријски вицеканцелар и министар иностраних послова, Алојз Мок. Према Де Микелису, Алпи–Јадран, иако је представљала користан радни алат у области привреде и туризма, превише је мирисала на сепаратизам. Међу италијанским оснивачима био је и председник регије Венето Карло Бернини, који је рачунао на симпатије премијера Ђулија Андреотија и председника међународне Хришћанско-демократске странке и Комисије за спољне послове Доњег дома италијанског парламента, Трентина Фламинија Пиколија. То је заправо било моћно оруђе Беча и Минхена за подстицање словеначке и хрватске аутономије. Свест да Европска заједница више није толико јединствена по том питању јасно је уочена у Београду, посматрањем става немачког колеге Хансјорга Ајфа, који је 1990. године почео да следи другачију агенду од оне коју су следили остали Европљани и Сједињене Америчке Државе. С друге стране, акција колега, Француза Мишела Шателеа и Британца Питера Хола, као и Шпанца, била је сложна. Током зиме 1990–91. покушавали смо заједно с Французима да радимо на споразуму о придруживању између Југославије и ЕУ, како бисмо спречили бег северних република, али смо се сукобили са четворочланом немачком опозицијом“.

АНДРЕА ВЕНТО: Са своје стране, Вашингтон је свакако изразио позитивно мишљење о иницијативи коју је Италија спровела кроз Квадрилатералу, која је у међувремену постала Пентагонала. Ово закључујемо из извештаја ЦИА о југословенској ситуацији, објављеног у октобру 1990. године, у коме је, уз изражавање општег песимизма о опстанку Југославије која је сада осуђена на експлозију сукоба, италијанска иницијатива позитивно оцењена. У поверљивом документу ЦИА стајало је да ће се Срби противити трансформацији федерације у конфедерацију, чему се надала америчка дипломатија. Поменути извештај ЦИА занимљив је и из још једног разлога: Ленгли је већ шест месеци пре експлозије сукоба тачно предвидео исход кризе. Према извештају, постојала су два одлучујућа фактора: озбиљна и непремостива економска криза, уметнута у структурални диспаритет између севера и југа, и успон жестоког српског етнокомунизма, усмереног посебно против Албанаца с Косова. Ставови ЦИА и Стејт департамента нису се баш поклапали; ако се погледају и оријентације лидера у области економије, ситуација је изгледала прилично сложена.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Понашање америчких лидера је заправо било неконзистентно. Џорџ Х. Буш је око себе имао групу дипломата и стручњака за безбедност који су били прилично пројугословенски оријентисани, на основу сопствене визије међународне политике или личног искуства. Сећам се, на пример, Лоренса Иглбергера, али и саветника за националну безбедност Брента Скокрофта и бившег амбасадора у Београду Џона Дагласа Скенлана. Мој амерички колега Ворен Цимерман је, пак, од самог почетка био пажљив према словеначким потребама и захтевима. Одроз времена које се мења, осетљивости на питања грађанских права, али и сложене игре етничких лобија у Америци. Међутим, генерално гледано, америчка дипломатија и обавештајци током републиканских мандата су пазили на деликатну равнотежу која је проистекла из Хладног рата“.

АНДРЕА ВЕНТО: Историја је, с великим И, у одређеном тренутку почела да тече и тада смо били сведоци, у брзом следу догађаја, пада Берлинског зида, вишестраначких избора у Словенији и Хрватској у априлу–мају 1990. године, на којима су победиле коалиције ДЕМОС и ХДЗ, те годину дана касније првих оружаних сукоба у Словенији, 26–27. јуна 1991.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Скоро сви извештаји које смо добили пружали су слику морално ослабљене ЈНА. Она више није била чувар југословенског идеала и мисли и изгубила је кохезивни капацитет добијен победом у Ослободилачком рату. Штавише, у последњих десет

година променила се етничка равнотежа у оружаним снагама: у ваздухопловству и ратној морнарици задржала се словеначка и хрватска превласт, док је копнена војска бележила све веће присуство српских официра“.

АНДРЕА ВЕНТО: Међутим, треба напоменути да је 1989–90. године дошло до једног покушаја, нарочито промовисаног од стране врха ЈНА, који је имао за циљ супротстављање разним национализмима. Адмирал Петар Шимић, највиши представник Комунистичке партије (СКЈ) у руководству Оружаних снага, Хрват из Херцеговине и убеђени Југословен, 31. јануара 1989. на седници Централног комитета жестоко је критиковао реформско руководство северних република, а посебно председника СКЈ, Хрвата Стипе Шувара, отвореног ка политичком плурализму, формално преносећи неслагање ЈНА. Умро је под мистериозним околностима током једног напетог састанка с другим војницима, услед „излива крви у мозак“, у априлу 1990. године, у доби од само 57 година. Неки и данас тврде да је уклоњен од стране српског војног врха блиског Слободану Милошевићу који више није био заинтересован за државни удар на југословенски начин.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Већ у лето 1990. године улога ЈНА била је доведена у питање након словеначке одлуке да ојача своју Територијалну одбрану. Избор који ће неколико недеља касније направити и Туђманова Хрватска. Неки словеначки политичари, различитих идеолошких убеђења (демохришћанин Лојзе Петерле, либерал Димитриј Рупел и посткомуниста Милан Кучан), почели су да развијају мрежу односа и утицаја с Бечом, Минхеном, али и према Ватикану и Вашингтону. Занимљиво је да је француски амбасадор Шателе, који је имао добру информативну мрежу у Словенији, такође потврдио хиперактивност неких италијанских кругова, посебно демохришћана из Тривенета, попут председника регије Фурланија–Венеција–Јулија Адријана Бјазутија, који се противио ‘југословенској’ политици Ђанија де Микелиса”.

АНДРЕА ВЕНТО: Ипак, талас етнонационализма је већ кренуо и у лето 1991. године настају српске паравојне формације. У првом реду Бели орлови Мирка Јовића и Арканови Тигрови. До сада нисмо говорили о УДБ-и (Управа државне безбедности), савезној тајној служби, која се распала 1991. године, поделивши се на републичкој и етничкој основи. У овом сложеном систему аутономно је деловала и војна агенција КОС (Контраобавештајна служба), зависна од ЈНА. Што се тиче српске обавештајне службе у настајању, многи (чак и један „несумњиви“ попут вође радикала Војислава Шешеља) тврде да су Арканове и Јовићеве паравојне

формације створене захваљујући деловању саме УДБ-е, регрутујући у разноликом миљеу доушнике, десничарске екстремисте, криминалце разних профила па и ултрасе фудбалског клуба Црвена звезда. Међутим, феномен паравојних формација није био ограничен само на Србију: такође су и у Хрватској извесна убрзања и ексцеси изведени на десници посткомунисте Туђмана, посебно од стране младог лидера Хрватске странке права (ХСП) Доброслава Параге, баштиника усташке традиције, коју представљају велике хрватске заједнице у Аргентини, Аустралији и Канади. Управо у овом растућем хаосу, током лета 1991. године, лидер Италијанског социјалног покрета (MSI) Ђанфранко Фини посетио је Београд са заиста посебном мисијом.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Фини слеће у Београд 29. јула, дан после шесточланог самита у Дубровнику, у пратњи Мирка Тремаље и Роберта Меније. Намера ове делегације Италијанског социјалног покрета, потпуно неформалне у односу на званичну политику наше владе, била је да испита југословенску (и српску) вољу у погледу евентуалних италијанских претензија на Истру и Далмацију. Челници МСИ-а су били оптимистични у погледу могућности повратка дела Истре. Конкретно, Тршћанин Менија је имао разговор са српским радикалом Мирком Јовићем, који се надао италијанској акцији против Хрватске, с поменутих територијалним аквизицијама. Наравно, Де Микелис је интервенисао наредних дана, рекавши да су границе непроменљиве, иако би контроверзни Осимски уговор могао бити ревидиран“.

АНДРЕА ВЕНТО: Међутим, турбулентно лето 1991. носило је нова изненађења: августовски пуч у Совјетском Савезу дошао је, попут изненадног летњег урагана, да поремети глобални поредак, производећи своје последице и на догађаје на Балкану.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Тог лета дошло је до низа дипломатских покушаја у циљу подршке Марковићевој влади: Џим Бејкер и Жак Делор су 21. јуна посетили Београд; Де Микелис је 30. јуна покушао, заједно с колегама из европске Тројке, да у низу разговора с последњим савезним председником Стипом Месићем задржи Хрватску. Али, неуспех августовског пуча у Москви нанео је тежак ударац југословенским круговима. Французи су остављали утисак да се повлаче, док су Американци и Британци још покушавали: на Хашкој конференцији 6. септембра бивши генерални секретар НАТО-а лорд Питер Карингтон покреће последњу иницијативу за очување Федерације, уз претходну охрабрујућу јулску посету Београду осамдесетогодишњег сер Фицроја Меклина, исто-

ријске личности британске обавештајне службе и официра за везу између Черчила и Тита“.

АНДРЕА ВЕНТО: У међувремену, већ у септембру 1991. године, промена у врху италијанске војне обавештајне службе довела је до новог активизма на терену.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „С доласком генерала Луиђија Рампонија на чело Службе војног информисања и безбедности, заправо је дошло до позитивне промене. Мартини је напустио врх Службе у фебруару, али је требало неколико месеци да дође до именовања Рампонија. Срео сам га одмах потом у Риму и сматрао сам да је веома осетљив на потребу да се војна обавештајна служба поново активира на основу сопствених канала, а не искључиво атлантских. Међутим, сазнајну границу чинила је преференција коју је наша војска дала званичним каналима ЈНА, остављајући непокривено прикупљање информација о словеначким и хрватским снагама територијалне одбране с једне стране, и о српским паравојним формацијама које су се формирале на иницијативу Аркана и Мирка Јовића, а наредних месеци и Караџићевих снага, босанских Срба, с друге стране. Босанско-муслиманске паравојне формације финансиране од Ријада, Анкаре и Техерана одговориће на организовање и милитаризацију босанских Срба од априла 1992. године. Сентимент руководства наше војске био је историјски близак Београду и фаворизовао је старе секуларно-*рисорђименталне* трагове, које је добро описао Анђело Тамбора у тексту 'Кавур и Балкан'“.

АНДРЕА ВЕНТО: Пандорина кутија је, међутим, непоправљиво разбијена, а вечни повратак балканских духова, ослобођених свих стега, сада је подигао температуру етничке грознице далеко изнад нивоа чувања. Западне владе нису ништа вределе, као ни ЈНА.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „У касно пролеће 1991, пројугословенски кругови западне дипломатије надали су се, заједно с војском у Београду, суспензији уставних прерогатива и одлагању вишестраначких избора за најмање 12 месеци, обуздавајући тако најекстремније елементе свих национализма. Ипак ЈНА, слично као и вође Црвене армије и КГБ-а, изгледа више није имала капацитет да изведе чак ни 'мали државни удар'. Сећам се ручка у новембру 1991. године, у кући генерала Мазаролија, нашег одличног војног аташеа, с генералом који је био непосредни сарадник министра одбране и врховног команданта ЈНА Вељка Кадијевића. Овом приликом сам приметити сву nelaгоду југословенске војске. Генерал је рекао 'да је све остало у рукама ЈНА не би било летњих инци-

дената. Али сада почињу раздвајања и ризикујемо да не задржимо контролу'. Иако изражавајући наше разумевање, осетио сам предзнак масакра који је почео у касну јесен 1991.“

АНДРЕА ВЕНТО: Очигледно је било прекасно да се заустави још једно балканско лудило, те су се између септембра и новембра инциденти и насилни догађаји умножили, појачавајући међународну пропаганду у корист независности Хрватске (Словенија је већ спустила југословенску заставу 25. јуна). „Битка за касарне“ почела је 14. септембра: хрватска Територијална одбрана одлучила је да опседа касарне и магацине ЈНА, и за неколико дана се предала већина гарнизона, осим јединица у Крајини, Славонији и у залеђу Дубровника. Тако се хрватским ратом за независност дефинитивно ушло у трагични и крвави југословенски сумрак. На италијанској страни, према историчару Јожеу Пирјевцу, који нам приповеда о последњим сатима Југославије дајући нам слику сукоба између европских влада, министар Де Микелис је брзо напустио југословенску линију што га је довело до напуштања британских, француских, америчких и позиција лидера УН. Поводом 16. децембра, Де Микелис је вероватно написао, опет према Пирјевцу, „услед бојазни од удаљавања Немачке, спектакуларан изненадан заокрет, прелазећи с пројугословенских масонских позиција на оне прословеначке и прохрватске, подржане од стране Бона и Беча, као и од Ватикана“.

АМБАСАДОР СЕРЂО ВЕНТО: „Укратко – закључује амбасадор Венто – крај Југославије представља приручник о немогућности 'стварања система'. Италијанска владајућа класа, с изузетком Де Микелиса, то није умела да предвиди. Део италијанског система је одмах стао на страну распада државе у име партикуларизама и локализама. Поред штете, то је и увреда: како су се сукоби заоштравали у Хрватској, Босни и Херцеговини, а касније и на Косову, били смо сведоци све веће улоге разних криминалних организација, широм Балкана и преко Јадрана у секторима трговине оружјем и дрогом, што се надовезало на већ постојећи и цветајући шверц цигарета. Дакле, Италија је 1991. године присуствовала распуштању једне од својих традиционалних сфера утицаја под притиском снажне аустријско-немачке иницијативе, коју су организовали неки баварски и ватикански кругови, попут оних на челу с Отом Хабзбуршким. Осим што је недавно вратила две северне републике у Европску унију, али наглашавајући геоекономске асиметрије, које су подстакле пресељење италијанских компанија управо у Словенију. Прави случај крашке дипломатије (и обавештајних служби) у Европи. Коначно, није предузета никаква

акција супротстављања немачком утицају на североистоку Италије, баш уочи судско-медијског догађаја 1992. године, и појаве реметилачких политичких снага и у Италији. Постоје јасне сличности с оним што се догодило двадесет година касније у другој сфери италијанског утицаја, Либији, у односу на непријатељску акцију још једног европског партнера. Био бих у искушењу да закључим старом изреком да 'ти с таквим пријатељима не требају непријатељи'“.

превео с италијанског Горан Лошић

Резиме

Ово сведочанство обрађује тему распада Југославије из италијанске перспективе. Андреа Венто, италијански новинар и есејиста, интервјуише свог оца, Серђа Вента, последњег италијанског амбасадора у СФРЈ, и нуди читаоцима осврт на италијанску спољну политику према Југославији крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, али и поглед на најзначајније догађаје који су довели до распада Федерације. Амбасадор Венто наглашава италијанску стратегију за приближавање Југославије Европској економској заједници, као и интересе одређених политичких актера, у измењеном европском и међународном контексту, да се признају сецесије југословенских република.

Summary

Andrea Vento
Sergio Vento

ITALIAN FOREIGN POLICY AND THE BREAKUP OF YUGOSLAVIA, 1989–1992

Abstract: This testimony is the result of an interview that political scientist and journalist Andrea Vento conducted with his father Sergio Vento, the former Italian ambassador to Yugoslavia.

Keywords: Italy, foreign policy, breakup of Yugoslavia, Ambassador Sergio Vento, interview

This written testimony deals with the breakup of Yugoslavia from the Italian perspective. Andrea Vento, an Italian journalist and essayist, interviews his father, Sergio Vento, the last Italian ambassador to the SFRY. The conversation offers an overview of Italian foreign policy towards Yugoslavia in the late 1980s and early 1990s, including the most significant events that led to the dissolution of the Yugoslav federation. Ambassador Vento emphasizes the Italian strategy for bringing Yugoslavia closer to the European Economic Community, but also the interests of certain political actors in the changed European and international context, to recognize the secessions of the Yugoslav republics.